

УДК 35.072

*Загиней З. А.,*

*д.ю.н., доцент, начальник відділу кримінально-правових дисциплін Інституту спеціальної підготовки Національної академії прокуратури України, м. Київ.*

## **АНТИКОРУПЦІЙНЕ НЕСУМІСНИЦТВО З УПРАВЛІННЯМ ПІДПРИЄМСТВОМ: АНАЛІЗ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ**

***Анотація.** У статті досліджено проблему антикорупційної заборони, яка полягає у забороні особам, уповноваженим на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, входити до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку (крім випадків, коли особи здійснюють функції з управління акціями (частками, паями), що належать державі чи територіальній громаді, та представляють інтереси держави чи територіальної громади в раді (спостережній раді), ревізійній комісії господарської організації). Проаналізовано судову практику застосування ч. 2 ст. 172-4 КУпАП у відповідній частині застосування цієї антикорупційної заборони.*

**Ключові слова:** антикорупційна заборона; особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; антикорупційне законодавство; правопорушення, пов'язане з корупцією; правління підприємства; наглядова рада підприємства.

*Zoya Zahynei,*

*Head of the Department of Criminal Law Disciplines*

*Institute of Special Education*

*National Prosecution Academy of Ukraine,*

*Doctor of Law, associate professor, Kyiv.*

## **ANTI-CORRUPTION INCOMPATIBILITY WITH BUSINESS MANAGEMENT: ANALYSIS OF JUDICIAL PRACTICE**

***Abstract.** The article examines the problem of anticorruption prohibition, which is to prohibit persons authorized to perform functions of the state or local self-government, to be part of the board, other executive or supervisory bodies, supervisory board of an enterprise or an organization seeking profit (except when persons carry out functions of management of shares (shares, shares) belonging to a state or a territorial community and represent the interests of a state or a territorial community in the council (supervisory board), audit commissions of the economic organization). The judicial practice of the application of Part 2 of Art. 172-4 Code of Ukraine on Administrative Offenses in the relevant part of the application of this anticorruption prohibition.*

**Keywords:** anti-corruption ban; a person authorized to perform functions of the state or local self-government; anti-corruption legislation; offense related to corruption; board of the enterprise; supervisory board of the enterprise.

**Постановка проблеми.** Сумлінне виконання службових повноважень особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, є запорукою їх добросовісної поведінки. З метою забезпечення такої поведінки на законодавчому рівні визначається ряд антикорупційних заборон та обмежень, які виконують роль своєрідних “запобіжників” вчиненню особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, корупційних та пов’язаних з корупцією правопорушень. Серед таких антикорупційних заборон — заборона суміщати свою основну діяльність з іншими видами діяльності, зокрема, з управлінням підприємством, яке має на меті одержання прибутку.

Так, відповідно до ст. 25 Закону України “Про запобігання корупції” від 14 жовтня 2014 року особам, уповноваженим на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, забороняється, зокрема, входити до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку (крім випадків, коли особи здійснюють функції з управління акціями (частками, паями), що належать державі чи територіальній громаді, та представляють інтереси держави чи територіальної громади в раді (спостережній раді), ревізійній комісії господарської організації), якщо інше не передбачено Конституцією або законами України [1]. За порушення цієї заборони передбачена адміністративна відповідальність, а саме протиправне діяння віднесено законодавцем до правопорушення, пов’язаного з корупцією. Згідно з ч. 2 ст. 172-5 Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП) передбачена відповідальність за порушення особою встановлених законом обмежень щодо входження до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, чи наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку (крім випадків, коли особа здійснює функції з управління акціями (частками, паями), що належать державі чи територіальній громаді, та представляє інтереси держави чи територіальної громади в раді (спостережній раді), ревізійній комісії господарської організації). За вчинення таких діянь встановлено застосування до винуватої особи штрафу від трьохсот до п’ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів з конфіскацією отриманого доходу від такої діяльності [2].

**Аналіз останніх досліджень.** В юридичній науці дослідженням відповідних питань приділяється недостатньо уваги. Це зумовлює недоліки застосування ч. 2 ст. 172-5 КУпАП під час складання протоколів про адміністративне правопорушення, а також різний підхід до тлумачення антикорупційної заборони щодо несумісності особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, основної роботи з управлінням підприємством.

**Постановка завдання.** Відтак метою цієї статті є аналіз судової практики застосування ч. 2 ст. 172-5 КУпАП у частині тлумачення антикорупційної несумісності основної діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, з управлінням підприємством, яке має на меті одержання прибутку.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Як було зазначено вище, згідно зі ст. 25 Закону України “Про запобігання корупції” особам, уповноваженим на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, забороняється, зокрема, входити до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку (крім випадків, коли особи здійснюють функції з управління акціями (частками, паями), що належать державі чи територіальній громаді, та представляють інтереси держави чи територіальної громади в раді (спостережній раді), ревізійній комісії господарської організації), якщо інше не передбачено Конституцією або законами України.

Згідно зі ст. 65 Господарського кодексу України (ГК України) управління підприємством здійснюється відповідно до його установчих документів на основі поєднання прав власника щодо господарського використання свого майна і участі в управлінні трудового колективу. Власник здійснює свої права щодо управління підприємством безпосередньо або через уповноважені ним органи відповідно до статуту підприємства чи інших установчих документів. Для керівництва господарською діяльністю підприємства власник (власники) безпосередньо або через уповноважені органи чи наглядова рада такого підприємства (у разі її утворення) призначає (обирає) керівника підприємства, який є підзвітним власнику, його уповноваженому органу чи наглядовій раді. Керівник підприємства, головний бухгалтер, члени наглядової ради (у разі її утворення), виконавчого органу та інших органів управління підприємства відповідно до статуту є посадовими особами цього підприємства. Статутом підприємства посадовими особами можуть бути визнані й інші особи [3].

Як зазначено у рішенні Конституційного Суду України (КС України) від 13 березня 2012 року, управління діяльністю господарського товариства здійснюють його органи та посадові особи, склад і порядок обрання (призначення) яких визначається залежно від виду товариства, а у визначених законом випадках — учасники товариства. Посадовими особами товариства визнаються голова та члени виконавчого органу, голова ревізійної комісії (ревізор), а у разі створення ради товариства (спостережної ради) — голова і члени цієї ради (ч.ч. 1, 2 ст. 89 ГК України). Відповідно до ст. 97 Цивільного кодексу України (ЦК України) органами управління товариством є загальні збори його учасників і виконавчий орган, якщо інше не встановлено законом. Таким чином, до органу управління підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку, належать загальні збори учасників (акціонерів) господарського товариства, виконавчий орган, наглядова (спостережна) рада, інший орган, можливість або обов’язковість створення якого передбачена

законом чи статутом підприємства або іншими установчими документами (ч. 2 ст. 97 ЦК України, ч. 4 ст. 57, ч. 2 ст. 65, ч. 1 ст. 89 ГК України, ч. 2 ст. 23 Закону України “Про господарські товариства”) [4].

Згідно з абз. 3 п. 23 цього рішення КС України органи управління підприємством поділяються згідно з розподілом власних повноважень на вищі (законодавчі), виконавчі та контрольні. До компетенції вищих органів управління підприємством — загальних зборів його засновників належить вирішення стратегічних питань його діяльності, що впливають на суттєві основи його діяльності чи діяльності засновників. Виконавчі органи вирішують питання, що пов’язані з щоденною діяльністю. При здійсненні визначених в установленому порядку вищим органом для них повноважень вони йому підзвітні та підконтрольні. Контрольним органом, за загальним правилом, є ревізійна комісія, яка обирається загальними зборами та підзвітна перед ними. Таким чином, до органу управління підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку, належать загальні збори учасників (акціонерів) господарського товариства, виконавчий орган, наглядова (спостережна) рада, інший орган, можливість або обов’язковість створення якого передбачена законом або статутом підприємства або іншими установчими документами [4]. В іншому рішенні КС України від 12 січня 2010 року передбачено, що виконавчий орган підприємства (організації) здійснює керівництво його поточною діяльністю, організовує виконання рішень загальних зборів акціонерів, діє від імені підприємства (організації). Здійснюючи управлінську діяльність, виконавчий орган реалізовує колективну волю учасників (акціонерів) господарського товариства, які є носіями корпоративних прав (абз. 3 пп. 3.1. п. 3 мотивувальної частини рішення) [5]. Відповідно до ч. 1 ст. 61 Цивільного кодексу України (ЦК України) виконавчий орган підприємства (організації) може бути колегіальним (правління, дирекція) чи одноособовим (директор, генеральний директор). Наглядова рада як орган управління підприємства (організації) контролює та регулює діяльність його виконавчого органу. На відміну від загальних зборів учасників підприємства, що має на меті одержання прибутку, до складу *інших органів управління*, що обираються (призначаються) загальними зборами, входять *посадові особи*, які виконують свої обов’язки *на постійній основі*, на підставі цивільно-правових чи трудових договорів (контрактів) (абз. 7 п. 3 рішення КС України від 13 березня 2012 року) [4]. До органу управління, наглядової ради підприємства чи організації, що має на меті одержання прибутку, які діють на постійній основі, КС України відносить голову або члена наглядової (спостережної) ради, виконавчого органу, ревізійної комісії, ревізора, також голову або члена іншого органу товариства, якщо утворення такого органу передбаченого статутом [4].

У ст. 83 ЦК України встановлено організаційно-правові форми юридичних осіб, основними з яких є товариства та установи. Органами управління товариством є загальні збори його учасників і виконавчий орган, якщо інше не встановлено законом [6]. Згідно зі ст. 97 ЦК України

управління товариством здійснюють його органи. Органами управління товариством є загальні збори його учасників і виконавчий орган, якщо інше не встановлено законом [6]. Назвою виконавчого органу товариства відповідно до установчих документів або закону може бути “правління”, “дирекція” тощо. У загальних зборах мають право брати участь усі його члени (учасники, засновники). Загальні збори учасників (акціонерів) підприємства (організації) проводяться періодично, вони визначають основні напрями діяльності підприємства (організації), вносять зміни до його статуту, приймають рішення про його ліквідацію тощо. Виконавчий орган підприємства (організації) здійснює керівництво його поточною діяльністю, організовує виконання рішень загальних зборів учасників (акціонерів) господарського товариства, діє від імені підприємства (організації).

У ст. 101 ЦК України передбачено, що засновники установи не беруть участі в управлінні нею. В установі обов’язково створюється правління. Установчий акт може передбачати створення також інших органів, визначати порядок формування цих органів та їх склад. Наглядова рада здійснює нагляд за управлінням майном установи, додержанням мети установи та за її іншою діяльністю відповідно до установчого акта [6].

Згідно зі ст. 23 Закону України “Про господарські товариства” управління товариством здійснюють його органи, склад і порядок обрання (призначення) яких здійснюється відповідно до виду товариства. Посадовими особами органів управління товариства визнаються голова та члени виконавчого органу, голова ревізійної комісії, ревізор товариства, а також голова та члени іншого органу товариства, наділені повноваженнями з управління товариством, якщо утворення такого органу передбачено установчими документами товариства. У ч. 2 ст. 23 цього Закону передбачено, які особи не можуть бути посадовими особами органів управління товариства. До них належать народні депутати України, члени Кабінету Міністрів України, керівники центральних та інших органів виконавчої влади, військовослужбовці, нотаріуси, депутати місцевих рад, які працюють у цих радах на постійній основі, посадові особи органів прокуратури, суду, державної безпеки, внутрішніх справ, а також посадові особи органів державної влади та місцевого самоврядування, крім випадків, коли державні службовці здійснюють функції з управління акціями (частками, паями), що належать державі, та представляють інтереси держави в наглядовій раді товариства або ревізійній комісії товариства. Особи, яким суд заборонив займатися певною діяльністю, не можуть бути посадовими особами тих товариств, які здійснюють цей вид діяльності. Особи, які мають непогашену судимість за крадіжки, одержання неправомірної вигоди та інші корисливі злочини, не можуть займати у товариствах керівні посади і посади, пов’язані з матеріальною відповідальністю [7].

Зазначимо, що згідно з рішенням КС України від 13 березня 2012 року передбачена заборона особам, уповноваженим на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, брати участь у загальних зборах підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку, визнана

неконституційною, оскільки участь у загальних зборах здійснюється в межах реалізації особою корпоративних прав, не пов'язаних з участю (членством) в управлінні поточною діяльністю господарського товариства. При цьому зазначається, що такі особи мають право на придбання акцій (часток, паїв) господарського товариства, управляти ним, беручи участь у загальних зборах учасників (акціонерів), отримувати дивіденди, інформацію щодо діяльності товариства, частину його активів у разі ліквідації товариства тощо [4].

За постановою Рівненського міського суду від 24 травня 2017 року відносно Особи-1, голови Рівненської обласної державної адміністрації (ОДА), справу про адміністративне правопорушення було закрито у зв'язку з відсутністю в його діях складу правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 172-4 КУпАП. Як передбачено у протоколі про адміністративне правопорушення, відповідно до витягу з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань станом на 11 квітня 2017 року Особа-1 є співзасновником ТОВ “Сталь-М” та володіє часткою в статутному капіталі в розмірі 90%. Вищим органом управління товариства відповідно до п. 4.1 розділу 4 Статуту ТОВ “Сталь-М” є загальні збори учасників. Розділ 4 статуту цього ТОВ не передбачає наявність виконавчого органу товариства, а його функції здійснюють загальні збори учасників, що передбачено ч. 1 ст. 98 ЦК України. Як вказав суд у своєму рішенні, у зв'язку з тим, що засновник (учасник) підприємства не здійснює керівництво трудовим колективом чи виробничою діяльністю окремих працівників, не здійснює діяльністю окремих працівників, не здійснює діяльності з управління та розпорядження майном підприємства, він не є службовою (посадовою) особою, у тому числі і після звільнення директора та головного бухгалтера, доки не стане виконувати функції виконавчого органу на підставі рішення загальних зборів або не буде зарахований на посаду, пов'язану з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків. Згідно зі ст. 145 ЦК України та ст. 58 Закону України “Про господарські товариства” загальні збори учасників є вищим органом управління товариства. Водночас, згідно зі ст. 99 ЦК України загальні збори товариства своїм рішенням створюють виконавчий орган та встановлюють його компетенцію і склад. Таким чином, місцевий суд дійшов висновку, що поняття “управління” та “правління” товариства не є тотожними, а диспозиція ч. 2 ст. 172-4 КУпАП передбачає відповідальність за входження виключно в правління чи інший виконавчий, контролюючий орган, чи наглядову раду. Як було встановлено, у суді, відповідно до п. 4.1. статуту ТОВ “Сталь-М” вищим органом ТОВ є загальні збори Учасників. Вони складаються з Учасників або призначених ними представників. У п. 4.2. статуту ТОВ визначено повноваження, які належать виключно до компетенції загальних зборів Учасників ТОВ і не можуть передаватися для вирішення директору ТОВ — до яких також належить і питання про призначення на посаду та звільнення з посади директора ТОВ, про виключення Учасника з ТОВ, про прийняття до складу Учасників ТОВ, про затвердження Статуту ТОВ, внесення змін до нього. Саме такі питання

вирішувалися на загальних зборах 18 листопада 2016 року. Більше того, відповідно до п. 4.6. статуту ТОВ “Сталь-М” керівництво поточною діяльністю ТОВ здійснює директор. П. 4.8. посадовими особами органів управління ТОВ визначаються директор та голова ревізійної комісії. Отже, у ТОВ “Сталь-М” наявний одноособовий виконавчий орган — директор, яким, відповідно до протоколу загальних зборів до 18 листопада 2016 р. була Особа-2, а з 18 листопада 2016 р. — Особа-1. Ураховуючи це, суд дійшов висновку, що входження в загальні збори ТОВ не свідчить про наявність в діях Особи-1 ознак адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 172-4 КУпАП [8].

Питання про те, чи порушив засновник підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку, який не входить до виконавчого органу підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку, належить до таких, що неоднозначно вирішуються у судовій практиці. Так, за постановою Соснівського районного суду м. Черкаси від 25 травня 2017 року Особа-1, заступник голови районної ради, який є засновником (учасником) ТОВ “АВТО-ХАУС ЧЕРКАСИ”, визнаний винуватим у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 172-4 КУпАП [9]. Рішенням Апеляційного суду Сумської області рішення суду було скасоване та визнано, що у діях Особи-1 відсутній склад адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 172-4 КУпАП. Суд мотивував своє рішення тим, що Особа-1 не входить до складу виконавчого органу ТОВ “АВТО-ХАУС ЧЕРКАСИ”, оскільки відповідно до статуту вказаного підприємства, виконавчим органом є директор, яким Особа-1 не був [10].

Однак у судовій практиці має місце й інший підхід. Так, згідно з рішенням Броварського міськрайонного суду Київської області від 12 квітня 2016 року Особу-1, Шевченківського сільського голову, було визнано винуватим у вчиненні правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 172-4 КУпАП. Як вказано у рішенні суду, Особа-1 є одноособовим засновником та власником ПП “Пожснаб” та до моменту складання протоколу про вчинення правопорушення, пов’язаного з корупцією, не відчужив корпоративні права ПП. Згідно з п. 1.2 Статуту ПП, Особі-1 належить право власності на майно підприємства та всі види прибутків від його діяльності. Вищим органом управління підприємством є засновник згідно з п. 7.1. статуту ПП “Пожснаб”. Як передбачено у п. 7.3 статуту, у ПП створюється одноособовий виконавчий орган — директор [11]. З таким рішенням погодився й Апеляційний суд Київської області [12]. Погоджуючись у цілому з рішенням суду відносно кваліфікації дій Особи-1 за ч. 1 ст. 172-4 КУпАП, все ж зауважимо на невдалому мотивуванні такої кваліфікації. Адже в обох судових рішеннях указано, що Особа-1 порушив антикорупційні обмеження, що виявилися у володінні корпоративними правами ПП “Пожснаб”. На нашу думку, у постановках слід було б звернути увагу власне на тому, що Особа-1 відповідно до статуту цього підприємства є його одноособовим виконавчим органом.

**Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі.** Таким чином, характеризуючи антикорупційне обмеження для осіб,

уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, слід убачати відмінність між поняттями “управління підприємством” та “правління підприємством”. Адже, як випливає з рішення КС України від 13 грудня 2012 року, загальні збори товариства є органом управління підприємства або організації, однак антикорупційні обмеження щодо несумісництва не поширюються на участь особою у таких зборах. Окрім того, вказівка і в п. 2 ч. 1 Закону України “Про запобігання корупції”, а також у ч. 1 ст. 172-4 КУпАП на входження до складу правління, інших виконавчих органів свідчить про те, що правління — це один із видів виконавчих органів, що можуть бути утворені на підприємстві або в організації, що має на меті одержання прибутку. Тому у випадку, коли особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, є учасником загальних зборів підприємства або організації, яка має на меті одержання прибутку (до органу управління), однак не входить до складу будь-якого виконавчого органу цього підприємства або організації, в її діях відсутній склад правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 173-4 КУпАП.

#### **Література:**

1. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/page>
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 17 грудня 1984 р. № 8073-X [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
3. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 53 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 2 частини першої статті 7, пункту 2 розділу VIII “Прикінцеві та перехідні положення” Закону України “Про засади запобігання і протидії корупції” від 13 березня 2012 р. № 6-рп/2012 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-12](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-12)
5. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням товариства з обмеженою відповідальністю “Міжнародний фінансово-правовий консалтинг” про офіційне тлумачення частини третьої статті 99 Цивільного кодексу України від 12 січня 2010 р. № 1-2/2010 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/en/v001p710-10>
6. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>



7. Про господарські товариства : Закон України від 19 вересня 1991 р. № 1576-XII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1576-12>
8. Постанова Рівненського міського суду від 24 травня 2017 р. Справа № 569/6591/17 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/66710274>
9. Постанова Соснівського районного суду м. Черкаси від 25 травня 2017 р. Справа № 712/5419/17 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/66729916>
10. Постанова Апеляційного суду Черкаської обл. від 24 липня 2017 р. Справа № 712/5419/17 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/67970384#>
11. Постанова Броварського міськрайонного суду Київської обл. від 12 квітня 2016 р. Справа № 361/1873/16-п [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/57138454>
12. Постанова Апеляційного суду Київської обл. від 26 травня 2016 р. Справа № 361/1873/16-п [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/57933446#>

#### References:

1. Pro zapobihannia koruptsii: Zakon Ukrainy vid 14 zhovt. 2014 r. № 1700-VII [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/page>
2. Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia: Zakon Ukrainy vid 17 hrudnia 1984 r. № 8073-X [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
3. Hospodars'kyj kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 16 sichnia 2003 r. № 436-IV [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
4. Rishennia Konstytutsijnoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsijnym podanniam 53 narodnykh deputativ Ukrainy schodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsijnosti) punktu 2 chastyny pershoi statti 7, punktu 2 rozdil VIII “Prykintsevi ta perekhidni polozhennia” Zakonu Ukrainy “Pro zasady zapobihannia i protydii koruptsii” vid 13 bereznia 2012 r. № 6-rp/2012 [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu: [zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-12](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-12)
5. Rishennia Konstytutsijnoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsijnym zvernenniam tovarystva z obmezhenoiu vidpovidal'nistiu «Mizhnarodnyj finansovo-pravovyj konsal'tynh» pro ofitsijne tlumachennia chastyny tret'oi statti 99 Tsyvil'noho kodeksu Ukrainy vid 12 sichnia 2010 r. № 1-2/2010 [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/en/v001p710-10>
6. Tsyvil'nyj kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 16 sichnia 2003 r. № 435-IV: [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

7. Pro hospodars'ki tovarystva: Zakon Ukrainy vid 19 veresnia 1991 r. № 1576-XII [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1576-12>
8. Postanova Rivnens'koho mis'koho sudu vid 24 travnia 2017 r. Sprava № 569/6591/17 [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/66710274>
9. Postanova Sosnivs'koho rajonnoho sudu m. Cherkasy vid 25 travnia 2017 r. Sprava № 712/5419/17 [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/66729916>
10. Postanova Apeliatsijnoho sudu Cherkas'koi obl. vid 24 lypnia 2017 r. Sprava № 712/5419/17 [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/67970384#>
11. Postanova Brovars'koho mis'krajonnoho sudu Kyivs'koi obl. vid 12 kvitnia 2016 r. . Sprava № 361/1873/16-p [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/57138454>
12. Postanova Apeliatsijnoho sudu Kyivs'koi obl. vid 26 travnia 2016 r. Sprava № 361/1873/16-p [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/57933446#>